

עניינים תוכן

2	מבוא.....
4	פרק 1: דיון במקורות.....
7	פרק 2: ירושלים כסיבה מרכזית לפרוץ המרד.....
7	2.1- אדריאנוס והיהודים.....
8	2.2- הפיכתה של ירושלים לאיליה קפיטולינה.....
10	2.3- תמיכת החכמים במרד בר כוכבא.....
13	פרק 3: עדויות כתובות – כתבים עתיקים.....
15	פרק 4: מטבעות בר כוכבא- ממצאים נומיסמטים.....
15	4.1 השוואת מטבעות המרד הגדול למטבעות בר כוכבא.....
16	4.2 סמלים וסיסמאות על המטבעות ותיאורכם.....
18	4.3 תפוצת המטבעות.....
19	4.4 מטבעות שמוכיחות את כינון מוסדות בעלי צביון ירושלמי.....
20	סיכום ומסקנות.....
22	ביבליוגרפיה.....

מבוא

מרד בר כוכבא הינו אחת העימותים שנכרכו סביבם מיתוסים רבים בהיסטוריה היהודית. מיתוסים אלו מטשטשים לעיתים את העובדות ומייצרים מצגי שווא על תוצאות המרד או הישגי המורדים. בעבודת מחקר זו אחקור את אחת השאלות המרכזיות שעומדות בפני חוקרי מרד בר כוכבא – "האם ירושלים נכבשה בידי המורדים?" אבדוק את השאלה רק על בסיס של עדויות נומיסמטיות ואפיגרפיות.

במחקרי אבדוק האם נכבשה ירושלים בימי מרד בר כוכבא, ובאיזה עוצמה, ולמשך כמה זמן, במידה ואכן נכבשה. שאלת מחקר זו עמדה ועודנה עומדת במרכז במת חקר מרד בר כוכבא, שכן אם נכבשה ירושלים, הלגיטימציה למרד זה היא לאין שיעור שהרי שחרור ירושלים הוא הסמל המובהק להתחדשותה והמשכיותה של היהדות שחרטה על דגלה ניצחונות של מעטים מול רבים, כנס אלוהי. במידה ולא, דמותו של מנהיג המרד – בר כוכבא, והמרד עצמו נופלים בערכם ההיסטורי ובעיקר ערכם כמיתוס וסמל המאבק היהודי.

לצערי אין לנו כיום אף לא מקור נאמן אחד אשר מעלה מעל לכל ספק שירושלים נכבשה או לא נכבשה בידי המורדים במרד בר כוכבא, בעיקר לנוכח חסרון כתביו של יוסף בן מתתיהו¹. לאור זה נכון לשים דגש על עדויות ארכיאולוגיות כמו מטבעות ועדויות אפיגרפיות, שכן פירושן של עדויות אלו לא יכול להשתמע לשתי פנים, ועדויות אלו מובהקות יותר מאשר כתבים של היסטוריונים כמו קאסיוס דיו, אוסביוס, אפיאנוס ועוד. כמובן שאשתמש בכתבים אלו ובמאמרים ומחקרים של היסטוריונים מודרניים לאורך העבודה כולה.

חקר מרד בר כוכבא עבר שינויים רבים לאורך השנים, וזאת בזכות מטבעות שנתגלו או פוענחו בזמן האחרון ותובנות חדשות². אחד הקשיים בבואי לדון במרד בר כוכבא בכלל ובכיבוש ירושלים בפרט הוא המקורות העומדים לפנינו- מקורות ראשוניים, אשר חלקם משתנים ומתגלים חדשים אשר סתרו את הישנים, כמו ממצאים ארכיאולוגיים, איגרות, מטבעות, ממצאים ארכיאולוגיים אחרים, מקורות של היסטוריונים או סופרים בעלי אינטרסים, שאיפות ואידיאולוגיות שללא ספק השפיעו במידה ניכרת על כתיבתם, עד כדי כך שקשה למתג את כתיבתם כהיסטורית, ויש להתייחס אליה בחשדנות, ומחקרים מודרניים אשר חלקם סותרים אחד השני, וכולם שואבים את ידיעותיהם מתוך אותם מקורות³.

מבנה העבודה: תחילה אדון במקורות ההיסטוריונים שעומדים לראשותי והבעיות שהם מעלים, בפרק השני אחקור את הסיבות לפרוץ המרד בדגש על ירושלים כסיבתו המרכזית, והרצון לכבוש אותה מידיהם של הרומאים. בפרק השלישי אדון בעדויות אפיגרפיות המתייחסות לשאלת כיבושה או אי כיבושה של העיר, בפרק הרביעי אציג עדויות נומיסמטיות לכיבושה או אי כיבושה של ירושלים. ולסיום אציג דיון בממצאים וסיכום של העבודה

¹ אופנהיימר אהרון ואיזק בנימין, "תולדות המחקר של מרד בר כוכבא", עמ' 6. (להלן: אופנהיימר, איזק, תולדות)

² זיסו בועז ואשל חנן, "מטבעות מרד בר כוכבא-עדכון גיאוגרפי: מה נתחדש בעשרים השנים האחרונות (1980-2000)", עמ' 259 (להלן: זיסו, אשל, מטבעות)
Peter Schafer, "The Causes of the Bar-Kokhba Revolt", in: **Bar-Kokhba Revolt**, edited by: Rebecca Nir, 3 Open University, 2009, pg' E100 (see: Schafer, The Causes)

פרק 1: דיון במקורות

כפי שכבר הוזכר במבוא, כיבוש ירושלים הוא אחד הנושאים השנויים במחלוקת בחקר מרד בר כוכבא, וזאת בעיקר בגלל מיעוט המקורות האמינים שבידנו. על כן, יש קודם לכל לדון בבעיות העולות מהם וכל ההיבטים השונים שמשמעים מבעיות אלו ורלוונטיים לנושא המחקר. המקורות של מרד בר כוכבא הם לרוב קטועים, מיושנים, חלקיים, מסולפים, סותרים ומידת מהימנותם שנויה במחלוקת. לצורך הבנת מהלכי המרד, תוצאותיו או כל פיסת מידע אחרת, על החוקר להרכיב פאזל מתוך מגוון רחב של מקורות ולדון בכל אחד מהם בכל הנוגע למהימנותו של המקור ומטרתו של הכותב – גם לאחר הדיון עדיין ישנן שאלות שנשארות עלומות או שנויות במחלוקת.

רוב המידע אודות המרד אנו מוצאים במקורות יוונים, לטיניים, נוצריים, שומרונים, תלמודיים וכמובן גם בממצאים ארכיאולוגיים כמו מטבעות ועדויות אפיקריות. בעיות נוספות עולות גם במחקרים מודרניים, ונובעות מהשפעות האקלים הלאומי בעת כתיבת המחקר ונטיותיו הדתיות של החוקר – וגם לעניין זה יש לשים דגש. לדוגמא, מחקרו של שמואל יבין "מלחמת בר כוכבא", כאשר כבר בתחילת הספר מקדיש שמואל יבין את המחקר – "ללוחמי הגטאות שקידשו שם העם בדמם, לגיבורי יהודה בכל אשר יילחמו שם... לקדושי אחים"⁴ מהקדשה זו עולה מטען לאומי ניכר שעלול להשפיע על מחקרו של ש. יבין, ובמאמריו של גדליהו אלון, חוקר תולדות ישראל בתקופת המשנה והתלמוד (גם במאמריו אגע בהמשך העבודה). הוא טוען שמאמריו נגועים ברגשות לאומיים שפיעמו בליבו, וכתוצאה מכך הצורה שבה הוא מציג ג. אלון את בר כוכבא יכולה להיתפס כמוגזמת.

א. אופנהיימר טוען שההתרחשויות בתקופה שבמהלכה הרצה ג. אלון וחיבר את מאמריו גרמו לרגשות לאומיים להטביע את חותמם על השקפותיו ועל מסקנותיו ההיסטוריות. הימים היו ימי מאבק של הישוב היהודי בשלטונות המנדט, ימי מלחמת העולם ה-2 ותוצאותיה הקשות, וימי מלחמת העצמאות המתאפיינת ברגשות לאומיים עזים⁵. ומתוך כול הבעיות והקשיים שעולים מן המקורות, אנסה לתת תמונה בהירה עד כמה שניתן לשאלת המחקר שהצגתי במבוא, תוך מתן שימת דגש על אותן סוגיות שהעליתי.

המקורות הספרותיים והתלמודיים לא יכולים להציע תיאור מפורט. הדיון בהיבטים אלה מצטמצם לסוגיות אחדות שניתן לדון בהן תוך שימוש מושכל במקורות והצלבתם, הן הארכיאולוגיים והן הספרותיים ועל כן ראיתי לנכון לחקור שאלה זו על בסיס של עדות ארכיאולוגית – מטבעות.

חשוב לי להדגיש מס' מקורות מרכזיים שעומדים לראשותי,

המקור ההיסטוריוגרפי החשוב ביותר שייך להיסטוריון ואיש הציבורי הרומי קאסיוס דיו, אשר

⁴ יבין שמואל, *מלחמת בר כוכבא*, ביאליק ירושלים, מהדורה שנייה 1957, עמ' 1 (להלן: יבין, מלחמת).

⁵ מור מנחם, *מרד בר כוכבא עוצמתו והיקפו*, עמ' 73-74. (להלן: מור, מרד).